

G.K. Chesterton.

GILBERT KEITH CHESTERTON

FRANTIŠEK

EDÍCIA
DOBRÉ SLOVO

GILBERT KEITH CHESTERTON

SVĚTÝ FRANTIŠEK Z ASSISI

G.K. Chesterton.

GILBERT KEITH CHESTERTON

SVĚTÝ FRANTIŠEK Z ASSISI

SPOLOK SVĚTÉHO VOJTECHA
TRNAVA 2022

Translation © Pavol Vlček, 2006

Photo © PROFIMEDIA.SK

ISBN 978-80-8161-568-9

OBSAH

1. O svätom Františkovi.....	9
2. Svätý František a obraz súvekého sveta.....	17
3. Bojovník František.....	31
4. Staviteľ František.....	43
5. Boží žonglér.....	53
6. Malý chudobný muž.....	64
7. Tri rády.....	77
8. Obraz Krista.....	91
9. Zázraky a smrť.....	103
10. Odkaz svätého Františka.....	115

1. O SVÄTOM FRANTIŠKOVI

Životopis svätého Františka možno napísať na základe jednej z troch zásad. Táto kniha je napísaná podľa tretej zásady, ktorá sa z určitého hľadiska javí ako najťažšia. V prípade svätého Františka sa nakoniec ukázala ako najľahšia, lebo prvé dve sú nereálne.

Keď zohľadňujeme prvé kritérium, stretávame sa s mužom úžasne prekvapujúcim, s historickou postavou a súčasne človekom, ktorý je modelom sociálnych čností. Z tohto hľadiska možno na neho hľadiť ako na Božieho demagóga, jediného úprimného demokrata súvekeho sveta. Možno povedať, a nie je to dosiaľ docenené, že svätý František predbehol svoju dobu. Možno povedať, čo je úplne pravdivé, že bol liberálom a súčasne príkladom tolerantnosti v modernom chápaní.

Láska k prírode, láska k zvieratám, cit sociálnej spoluúčasti, cit duchovného nebezpečenstva z úspechu takisto ako z majetku patrili k jeho prirodzenosti.

Takýto prístup, ktorý pochopil až Wordsworth, bol pre Františka charakteristický. Takýto postoj, ktorý oveľa neskôr objavoval Tolstoj, bol Františkovi vlastný.

Tak ho možno predstaviť nielen ako ľudského, ale aj ako racionalistického hrdinu, teda ako prvého hrdinu humanizmu. Písalo sa o ňom ako o prvej hviezde renesancie.

Z hľadiska prvého kritéria sú jeho humanistické črty prvoradé a jeho asketická teológia vystupuje len akoby v pozadí, ako prívlastok doby, v ktorej žil, čo však nie je tragické. Z tohto hľadiska sa aj jeho náboženstvo javí ako povera, od ktorej sa nemôže oslobodiť ani génius.

Neprávom ho odsudzujú pre čistotu a sebaponižovanie. Možno povedať, že práve tieto obvinenia ho stavajú do svetla hrdinu. Vyplýva to najmä z dvoch skutočností: z jeho úsilia, podloženého obrovskou aktivitou ukončiť križiacke výpravy mierovou cestou, a zo žiadostí adresovaných cisárovi, aby ochránil malých vtáčikov pred vykynoznením.

Spisovateľ sa môže inšpirovať Giottovými maľbami, Danteho básnickou tvorbou, starými historickými drámami, môže sa pokúsiť vykresliť portrét svätca bez Boha. Ale výsledok bude taký, ako keby niekto napísal životopis Nansena, ale nenapísal by v ňom jeho najväčšiu životnú túžbu – dosiahnuť severný pól.

Autori, ktorí sa pridržiavajú druhej zásady, prechádzajú do opačného extrému. Píšu o vzdorovitej odovzdanosti na základe teologického entuziazmu, ktorý bol výsostnou doménou prvých františkánov. Píšu o náboženstve ako o reálnej veci vzťahujúcej sa na františkánov a na svätého Františka z Assisi. Píšu o jeho prostej radosti ako o parodoxe jeho asketizmu a svätých zvráteností pokory. Z tohto pohľadu sa potom snažia dokazovať historicitu pomocou stigiem svätého Františka na základe jeho predstáv o zápasení s drakmi ako s predstaviteľmi temna a nakoniec pomocou uvoľneného myslenia, ktoré ho tým zaraďuje medzi postavy podobné svätému Dominikovi.

Takto zameraný spisovateľ môže vytvoriť obraz ako negatív, obraz, kde sú svetlé a tmavé body prevrátené. To, čo sa podľa neho javí ako pochabosť, bude na negatívne predstavovať nepriehľadné a tmavé body. To, čo sa mu javí múdre, predstavuje strieborné písmo na bielom papieri.

Takýto portrét svätého Františka sa potom zdá nepochopiteľný pre toho, kto neprijíma spisovateľovo náboženstvo, a len čiastočne pochopiteľný pre toho, kto nemá rovnaké povolanie. Svet ho potom chápe ako niečo negatívne alebo, naopak, ako niečo pozitívne. Aby niekto podľa tohto návodu napísal životopis svätca dobre, musí byť sám svätý. Pre mňa je takáto podmienka nedosiahnuteľná.

Podľa tretej zásady sa životopisec pokúša o to, o čo som sa pokúsil aj ja, hoci aj tento spôsob má svoje špeciálne ťažkosti. Spisovateľ sa musí vžiť do úlohy dôsledného pozorovateľa, obdivovateľa jeho osobnosti. Začne sa zaoberať tým, čo možno pochopiť a vysvetliť ľahko, a to, čo je nevysvetliteľné, pokúša sa vysvetľovať asi tak, že ako historickú skutočnosť chápe jeho prítlačivé vlastnosti, ako sú romantika, veselosť, fantázia, duchovná láskavosť a bratskosť. Črty jeho osobnosti sú často rozporuplné a protirečivé. Pritom za týmito vlastnosťami stojí výnimočná osobnosť, nie obyčajný, priemerný človek. To, čo sa nám javí ako nedôsledné, nemuselo sa zdať nedôsledné jemu.

Skúsme, či podľa súčasného spôsobu poznávania je ľahké pochopiť také veci, ktoré sú akoby zahalené na základe svojej nepochopiteľnosti a vnútorného protirečenia. Nemyslím si, že sa mi podarí dosiahnuť takú dokonalosť, ktorá by bola úmerná potrebám, a načrtnúť splnenie potrebných cieľov. Nepochybne sa však stretávam s mimoriadnym človekom. Od čitateľa nebudem požadovať viac

ako súhlas s týmto názorom. Pritom materialista sa pokojne môže zaujímať o to, či zdanlivo nezlučiteľné protirečenie je vysvetlené, alebo nie. Kresťan nepostrehne nijaké nezmeriteľné a nezlučiteľné protirečenie vo vlastnostiach svätého Františka.

Obraciam sa na súčasného moderného človeka, človeka plného citu, nie však skeptického, a dúfam, že po priblížení veľkých skutkov svätca čitatelia budú súhlasíť s mojím názorom o dokonalosti charakteru svätého Františka. Súčasne verím, že sa mi podarí takýmto spôsobom akoby pomocou slabo blikajúceho svetielka osvetliť, prečo básnil o slnku ako o svojom pánovi, zatiaľ čo sám žil v tmavej jaskyni, prečo bol láskavý k bratovi vlkovi a, naopak, prísny k svojmu telu – bratovi somárikovi, prečo trubadúr lásky, ktorou prekypovalo jeho srdce, odlúčil sa od lásky k žene, prečo básnik, jasajúci v žiare ohňa, úmyselne ležal v studenom snehu, prečo vyspieval chvály Bohu za našu sestru – matku zem, ktorá plodí ovocie, trávu a žiarivé kvety, a svoje chvály potom zakončuje chválospevom Boha za našu sestru smrť, ktorá toto všetko zabíja.

Tieto protirečenia ako určitý katalyzátor nedokázali pochopiť ani takí veľikáni, ako boli Renan alebo Matthew Arnold, ale aj mnohí ďalší. Ohotne by ospevovali svätého Františka, ale len dovtedy, kým by nenarazili na predsudky vlastného skepticizmu. Neprimerane sa vyjadrovali najmä vtedy, keď sa stretli s niečím, čo nepochopili alebo sa im to chápať nechcelo, až napokon sa ich cesty úplne rozišli. Odmietli ísť ďalej cestou historického skúmania.

Títo a podobní skeptici skutočne podporovali názor, že život svätého Františka smeroval ku skepticizmu alebo až k zúfalstvu. Jednu z najjemnejších a najjednoduchších

vlastností považovali za hromadu protirečení. Matthew Arnold hovorí o asketizme svätca len veľmi povrchno, akoby to bola nešťastná, ale významná škvrna v jeho živote, inokedy ako keby to bola prestávka, nevznešené pretrhnutie histórie jeho života.

No pre nás je takýto bod východiskovým bodom v celej histórii. Udalosti na Alverne podávať ako činy stroškotania osobnosti znamená predstavovať svätého Františka ako ruinu Krista. Pohoria jeho krajiny boli skutočnými pohoriami, nepôsobili ako striedanie dier a vypuklín na rovnej podložke. Aj stigmy svätého Františka sa považovali za vrcholky a orientačné body v skutočnom živote svätého Františka. Pochybovať o stigmách by bolo to isté, ako keby sme päť Kristových rán považovali za škvrny na jeho charaktere. Možno nenávidieť myšlienku asketizmu, takisto ako možno nesympatizovať s myšlienkou mučeníctva, azda aj z osvetovej averzie. Ak však ide o rozumovú averziu, bude v sebe obsahovať stále schopnosť prijať mučeníctvo ako historický fakt, podobný samotnému mníšstvu. Na ukrižovanie Krista možno hľadiť ako na jednoduchý dôsledok okolností, alebo ako na náhodu v jeho živote, avšak v takom prípade ide o nepochopenie textov evanjelia. Je to taká ostrá udalosť v histórii, ako je ostrý hrot kopije, ktorá prebodla Ježišovo srdce a v tej chvíli aj srdce jeho matky. Kto nepochopil konečnú etapu života človeka, plného bolesti, zahaleného oblakom tajomstva a samoty, človeka, predstavovaného ako Krista, ten nedokáže precítiť a pochopiť životný príbeh tohto svätca.

Pokus o zmierenie radosti so sebaumŕtvovaním som nútený prenechať histórii.

Hovoril som o niektorých obdivovateľoch svätého Františka, ktorí sa zaraďujú medzi racionalistov, a to najmä preto, aby si čitatelia uvedomili, že mučeníctvo alebo stigmy pre nich predstavovali základný problém, lebo náboženstvo považovali len za určitú filozofiu. Osobné utrpenie, pre ktoré jestvuje aj úplné pozemské vysvetlenie, bolo pre racionalistov neosobnou vecou. Myslím si, že človek sa nebude brodiť v snehu uzímaný len preto, aby pátral po príčine, ktorá napĺňa všetky veci ich vlastným zmyslom, zmyslom bytia, nebude putovať o hlade, aby hľadal iba spravodlivosť. Bude tak robiť z úplne iného dôvodu. Bude robiť také veci vtedy, keď je zasiahnutý láskou.

Prvý fakt, ktorý zreálnuje udalosti okolo života svätého Františka, je prvým faktom o ňom. Keď o sebe povedal, že je pevcom, a neskôr, že bol pevcom nevidanej a vznešenej romancy, nevyriekol to len ako metaforu, ale preto, že seba pochopil lepšie ako jeho žiaci. Napriek vtedajšej dobe asketizmu bol pevcom. Bol milovníkom Boha a bol skutočným milovníkom ľudí s veľmi zriedkavým povolaním mystika.

Milovník ľudí je veľmi blízko k opaku filantropov.

Keď sa zamyslíme presne nad zmyslom gréckeho slova, znamená to niečo, čo je satirou seba samého. Svätý František nemiloval humanitu, ale ľudí. Práve tak nemiloval kresťanstvo, ale Krista. Keď si toto uvedomíme, môžeme povedať, že bol duchovnou osobnosťou, ale nie imaginárnou ideou.

Za kľúč k asketizmu možno odporučiť aj moderným čitateľom hľadanie príbehov zo života rozdávača lásky, najmä štúdium drobných historických zlomkov, v ktorých možno vidieť zamilovaného trubadúra, ochotného robiť pre svoju milovanú paniu naozaj všeličo. V týchto

romantických fragmentoch ťažko postrehnúť protirečenia medzi básnikom zbierajúcim kvety na slnečných lúkach a básnikom mrznúcim v snehu počas štedrovečornej vigílie, medzi oslavou pozemskej a telesnej krásy a vzápätí odmietaním jedla, medzi jeho ospevovaním zlata a striebra a extrémnym odievaním sa do handier, medzi vyzdvihovaním hladu po šťastí a po šťastnom živote a vzápätí medzi túžbou po heroickej smrti. Tieto protirečivé hádanky možno rozlúštiť a predložiť ako logické axiómy len poukázaním na jednoduchosť vznešenej lásky.

Neskôr uvidíme, že táto vznešená a jednoduchá láska vysvetľuje nejasné okamihy v jeho živote tak, ako to robí láska medzi rodičmi a deťmi. Skoro každý súčasník veľmi rýchlo zistí, že keby chcel uznať len jestvovanie prirodzenej lásky, musel by priznať aj jestvovanie jej extravagancie ako reálny a historický fakt. Keď uvádzam sústavu protirečení vo forme predbežného predpokladu, neuvádzam ju ako konečnú historickú pravdu, ale kladiem ju ako najlepšie priblíženie ku konečnej historickej pravde.

Človek hľadajúci zmysel histórie, ktorá sa mu javí ako nesúrodá, zostane len pri hľadaní, ak nepochopí skutočnosť, že mystika svätca nebola len potrebou jeho histórie, ale že bola dôsledkom jeho lásky.

Hlavným cieľom tejto kapitoly je vysvetliť predpoklady, za ktorých je táto kniha prijateľná aspoň pre tých ľudí, ktorí hľadajú reálne hodnoty v živote a vidia vo svätom Františkovi osobnosť, ktorú by síce mohli prijať, ale narážajú na ťažkosti moderného chápania vidieť v ňom svätca.

Pritom budem postupovať tým spôsobom, že opíšem cestu, po ktorej som kráčal ja sám, ktorá pozostáva z poznávania jednotlivých protirečení ako obmedzujúcich podmienok.

V detstve ma priťahovala sláva svätého Františka. Avšak to, čo som si v detstve uchovával ako posvätné, teraz sa mi zdá len poverčivosťou, to, čo som v detstve považoval za pochopiteľné, javí sa mi teraz ako úplne nepochopiteľné a mnohé veci, ktoré mi v detstve pripadali ako celkom samozrejme, teraz sa mi javia ako zvonka nadnesené, znútra drsné.

Raz, keď som bol ešte dieťa, stretol som človeka v hne dom ošúchanom habite. Ten človek viac miloval strmé lesy ako pohodlné údolia. Aj teraz, keď píšem tieto riadky, vidím ho vo svojej izbe a svojím srdcom mi je veľmi blízky. Je to skutočne také živé, že to nemôže byť len výplodom mojej fantázie, no napriek tomu sa mi tento človek zdá byť cudzincom. Vytvára akúsi harmóniu medzi srdcom a žiarou ohňa a z jeho slov prýšči radosť, keď rozpráva o bratovi vlkovi, zatiaľ čo všetky ostatné moje detské sny už dávno vybledli.

Fantastické tiene, vrhané ohňom, vytvárajú zvláštne pantomímy rovnako ako tie, ktoré patria môjmu detstvu. Tieto sny boli rovnako nespútané ako tiene Františkových vtákov a zvierat, groteskné a posvätené láskou k Bohu. Pokúšal som sa hľadiť na toho muža z rôznych hľadísk a pritom neopomenúť nič z jeho charakteristických črt.

Jeho obraz sa mi javí ako akýsi most k detstvu. Romanca jeho detstva preniká prázdny racionalizmus súčasnosti. Veľmi rád by som viedol po tejto františkánskej ceste aj iných. Myslím si, že túto cestu dobre poznám a že som po nej išiel bez strachu. Je to cesta, na ktorej trpeli radostne chudobní v duchu.